

BİR ROMAN HAQQINDA

Daha doğrusu, "Bitməmiş son"a mənim münasibətim

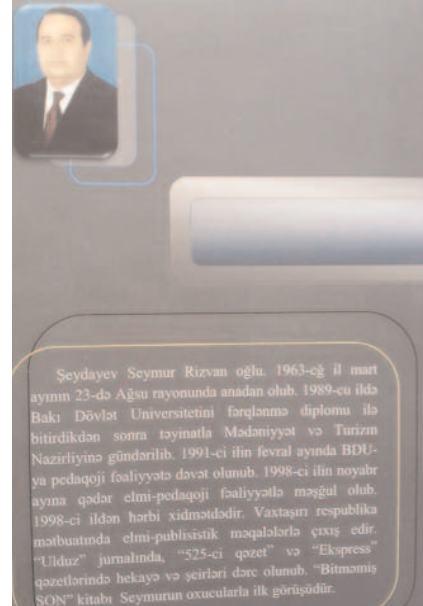
Təbii ki, oxucu, xüsusilə söz adamları hər gün axtarırdadı, hər gün nəyisə arayırdı, hər gün nəyisə soruqlayırdı və əlinə keçən, yaxud da ona təqdim olunan hər hansı bir yazıda, hər hansı bir kitabda öz düşüncələrinin əksini, öz xəyallarının rəsmiini görmək istəyirdi. Bax, dediyim nöqtələri oxucu kitab səhifələrində özü ilə üz-üzə görəndə içindən məmnunluq hissi keçir, sanki rahatlanır. Amma bunun əksi olanda həmin o kitab, həmin o vərəqlərə yönələn baxışını, üzündəki ifadəni təsvir etmək, xəyala gətirmək şəxsən mənim üçün heç də arzu edilən deyil. Amma neyləyim ki, mən bir oxucu olaraq hər gün yeni nə isə axtarıram və xoşbəxtliyimdən də hər gün həmin yeni kitab təqdim olunur. Bax, bu yeni kitablar da məni sözlür içindən çıxıb harasa getməyə qoymur. Bəzən öz-özümü kitab xəstəsi adlandırırım. Getdiyim, gördüyüm hər yerdə təkcə almaq yox, həm də bir az yumşaq desək, kitab çirpəşdirmək istəyirəm. Bu, məsələnin bir tərəfi. O ki qaldı yazacağım yazıya...

Xasiyyətimdi, bir kitabı oxumağa başladımsa, onu yarımçıq saxlamağa hövsələm çatmır. Hətta iş vaxtı da beş-üç dəqiqə fürsət olanda qayıdıram həmin kitabı. Oxuyuram və düşünürəm. Özü də oxuduğum istənilən əsəri həmişə içimdə paralelləşdirirəm. Onun oxşarını, bənzərini yadıma salmaq istəyirəm. Yəni əsərin süjeti məni öncə oxuduğum əsərlər barəsində də nələrisə xatırlamağa həvələndirir, hətta bəzən məcbur edir. İndi oxuyub başa çıxdığım "Bitməmiş son" bir anlıq mənə xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyevin, sonra Hüseyinbala Mirələmovun, sonra Varisin və digərlərinin əsərlərini xatırladır. Buradakı mövzunun görüntüsü bir-birilə hardasa eyni müstəvidəydi. Amma əsəri oxuyub başa çıxandan sonra apardığım o paralelləri, necə deyirlər, süfrə kimi açdım qarşımda, sərdim yazı masamın üstünə. Və gördüm ki, "Bitməmiş son" bir oxucu kimi şəxsən mənə görə əsərin qəhrəmanının hardasa monoloqudur. Yəni bu əsər bir xətt boyunca, bir insanın yaşantılarını ifadə edir. Burada konkret olaraq Rüstəmin, yeni romanın qəhrəmanının özəl həyatı qələmə alınıb. Adını çəkdiyim digər müəlliflərdən fərqli olaraq bitmiş sonda

Rüstəm obrazı bir kənd uşağı, bir yetimçə əslində özünün digər fəaliyyətini, digər işlərini, uğurlarını və yaxud məğlubiyyətlərini dilə gətirmir. Onun özünün özü ilə etdiyi söhbətin ilkdən sona qədər olan məsafəsi şəxsi taleyidi. Özü də sevgi, məhəbbət taleyi. Mən bunu hardasa həm də bir şəhətə hissini qurbanı kimi də ifadə etmək niyyətini gizlətmirəm.

Bəli, romanı sözlür həqiqi mənasında çox qısa müddətə oxudum. Səbəb müəllifin yazı dilinin səmimiyyəti və şirinliyidi. O səmimi və şirin yazının qəhrəmanı kənddən şəhərə oxumağa gəlsə də kirayədə qaldığı evdə bir anın qurbanına çevrilir, girovuna çevrilir. Və özü də etiraf edir ki, ev sahibinin dul qızıyla olan münasibəti həyatını alt-üst etdi. Kənddə qalan sevgisini də, anasını da, elə kəndinin özünü də həmin o bir anlıq kəndi onun əlindən aldı, onun yolunu o kəndə bağladı. Kəndə qayıtmağa özü qalmadı. Və anası da bir anın qurbanı olan, girovu olan oğlunu bağışlamadı. Düzdür, anaların ürəkləri böyükdü. Bunu romanda da bir daha görürük. O Rüstəmi dildə bağışlasa da, amma ürəyində oğul böyüdərkən onunla bərabər böyüdüüyü arzuları ölür, ümidləri daşa deyir. Əl qabarıyla, alın təriylə, yuxusuz gecələrlə və böyük ümidlərlə oğul böyüdərkən ana bir ocağın işığının necə söndüyünü bilib ürəyinə yazandan sonra özünə çəkilir. Eləcə

həmin o damın altında təkliyinin, tənhalığının nöqtəsini qoyur.

Mən romanı oxuduqca real həyatın bir məqamı olan süjetin gerçəkliyinə oxucu kimi inandım. Və hətta müəyyən xatırlamalarım da oldu. Bu xatırlamaları mənim yaddaşım da təzələyən romanı da məhz oxucuya, yəni mənə təsir etmək gücündə olduğuna görə bəyəndim, qəbul etdim. Doğrudur, mənim bu romanı və yaxud başqa hansı bir kitabı əsəri qəbul edib-etməməyim heç nəyi dəyişməz. Amma söhbət ondadır ki, mən bu kitabı və həsr etdiyim zamanı itirilmiş saymadım. Əksinə, bu romandakı yazıçı üslubuyla razılaşdım, yazıçı təqdimatıyla həmfikir oldum. Gördüm ki, romanın müəllifi Rüstəmin simasında mənim də tələbə olduğum illərin, müəyyən mənada həm də bu günlərin reallıqlarını bədiiləşdirə bilirdi. Ona görə də tələbə həyatının müəyyən detallarını romana əlavə etməklə qəhrəmanın, yeni Rüstəmin özəl həyatını oxucu üçün cansıxıcılıqdan qurtarıb. Bir az da dəqiq ifadə etsəm, yazıçı Rüstəmin tək-cə intim duyğularını, intim həyatını deyil, onun xatirələrinin fonunda uşaqlığını da, kənddə keçən günlərini də, şəhərə necə gəlib çıxmasını da oxucu üçün anlaşılacaq səviyyədə ifadə edibdi. Əgər tələbənin, özü də kirayədə qalan tələbənin necə yaşadığını, vəziyyətinin necə keçdiyini yada salsaq, onda bu romandakı məqamlarla birmənalı şəkildə

razılaşmalı oluruq.

Mən "Bitməmiş son"u oxuyub başa çıxanda bir məqamı da özüm üçün müəyyənləşdirdim. O da müəllifin öz qəhrəmanını qəbul etdiyi tənhalığın sonna kimi diqqətdə saxlamasıdır. Öz evini cəhənnəm sayan Rüstəm o cəhənnəmi, o xarabəni özü ilə doğulduğu ocağa daşıyır. Və anası dünyasını dəyişəndə onun yanında olmaması, sonra da ata ocağını, anadan qalan müəyyən əmlakı heç bir təmənnə ummadan paylaşdırması da həmin o təkliyinin, tənhalığının yekunudur. Özünün də böyük həvəslə ocağının yanmasına çalışdığı, orta məktəb illərində evin kişisi kimi hər bir zəhmətinə qatıldığı yuvanın sonda taleyi kimi qəbul etdiyi tənhalığın ağışına atır. Bax, mənim bir oxucu olaraq Rüstəmin monoloqu kimi qəbul etdiyim bu roman yazıçı ilə oxucu arasında yaxşı bir körpü yaradır. O körpüdən rahatlıqla keçmək olar. Çünki əsərin aurası, yaratdığı mühit gerçəklikdən yoğrulur. Və bir də əvvəldə xatırladığım kimi, romandakı öləri personajlar, eləcə də Rüstəmin gerçək sevgisiylə qurbanlığı olduğu sevgi notları da dediyim oxucu, yazıçı körpüsündən keçmək gücündədi.

Bəli, mən Seymur müəllimin "Bitməmiş son" romanını oxuyub yekunlaşdırdandan sonra bir anlıq düşündüm. Bu romanın oxucuya təsir gücü görəsən nə boydadı? Əgər bu yaşım da mən müəyyən nostalji duyğular yaşadımsa, müəyyən fikirlərlə ilk dəfə qarşılaşdımsa, deməli, başqaları da az və ya çox bu düşüncələri içindən keçirəcək. Və onda məlum olacaq ki, "Bitməmiş son" həm də hardasa sonun başlanğıcıdır. Ona görə də sonun başlanğıcına elə "Bitməmiş son"un özündəki reallığın prizmasından baxmaq lazımdı. Əgər baxa bilsək, onda romanın təsir gücünü də həsablamaq olacağıq.

P.S. Mən bu əsəri oxumamışdan öncə mətbuatda çıxan yazılara rast gəldim. Hətta kitabın ön sözünü də gördüm. Amma heç birini oxumadım. İstəmədim ki, onların təsiri altına düşüm. İstədim ki, romanı necə bir oxucu olaraq görmüşəm, hiss etmişəm, yaşamışamsa o cür də münasibətimi ifadə edim. Zənnimcə, nəşə edə bildim.

Əbülfət MƏDƏTOĞLU